

BİREYLERİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİ İLE BİREYSEL EMEKLİLİK OTOMATİK KATILIM SİSTEMİNDEN AYRILMA EĞİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: ERZİNCAN İLİNDE BİR UYGULAMA¹

Alper Veli ÇAM² Fatih BİLGİN³

ÖZET

Bireysel Emeklilik Sistemi, Türkiye’de 2001 yılında uygulanmaya başlamıştır. Bireylerin tasarruf oranlarının istenilen düzeyde artmaması sonucunda, 2017 yılında Otomatik Katılım Sistemi (OKS)’ne geçilmiştir. Bu uygulama ile bireylerin gelir seviyesinin korunması ve tasarruf oranlarının artırılması hedeflenmiştir. Ancak bireylerin gerek bilgi eksikliği gerekse sistemin amacının tam olarak anlaşılabilmesi bazı problemleri beraber getirmiştir. Özellikle bireylerin finansal bilgi eksikliği OKS’ye olan talebi azaltmıştır. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı, OKS’ye dâhil edilen kamu personelinin finansal okuryazarlık düzeyleri ile OKS’den ayrılma eğilimleri arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Çalışmada Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ile Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği (INFE) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Anket yöntemi ile Erzincan ilindeki kamu personelinin elde edilen veriler, hipotezlerin test edilmesinde kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, finansal okuryazarlığın temel değişkenleri olan, finansal davranış, finansal tutum ve finansal bilgi düzeyi ile bireylerin OKS’den ayrılma eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Bireysel Emeklilik Sistemi, Davranışsal Finans.

Jel Kodları: D10, D14, G23.

THE RELATIONSHIP BETWEEN INDIVIDUALS' FINANCIAL LITERACY LEVEL AND TENDENCIES TO LEAVE INDIVIDUAL PENSION AUTO PARTICIPATION SYSTEM: AN APPLICATION IN ERZİNCAN

ABSTRACT

Individual Pension System in Turkey began to be implemented in 2001. As a result of the savings rates of individuals not increasing at the desired level, the Auto Enrollment System (AES) was adopted in 2017. With this application, it is aimed to protect the income level of individuals and to increase their savings rates. However, individuals' lack of knowledge and the inability to understand of the purpose of the system revealed some problems. Especially individuals' lack of financial information has reduced the demand for AES. From this point of view, the aim of the study is to determine the relationship between the financial literacy levels of public personnel included in the AES and their tendency to leave AES. The scale developed by the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) and the International Cooperation for Financial Education (INFE) was used in the study. The data obtained from the public personnel in Erzincan province through the survey method were used in testing the hypotheses. As a result of the study, a significant relationship was determined between financial behavior, financial attitude and financial knowledge level which are the basic variables of financial literacy, and the tendency of individuals to leave AES.

Keywords: Financial Literacy, Private Pension System, Behavioral Finance.

Jel Codes: D10, D14, G23.

¹ Bu çalışma 2019 yılında Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen “Kamu Personelleri Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimine Etkisi: Erzincan İline Yönelik Bir Uygulama” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, alpercam@gumushane.edu.tr

³ Yüksek Lisans, Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, fatihbilgin33@hotmail.com

1.GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, işsizliğin artması, teknolojik gelişmeler, insan ömrü ortalamasının uzaması, kayıt dışı istihdam oranındaki artışlar gibi ekonomik, sosyal ve demografik gelişmeler sonucu ülkeler finansal açıdan kriz içerisine girmişlerdir. Bu durum emeklilik sistemini, daha az çalışanla daha fazla sayıda olan emeklileri desteklemekte zorlanmaya başlamıştır. Emeklilik sistemindeki aktif-pasif üye şeklinde olan denge bozulmaya başlamıştır. Aktif-pasif dengenin bozulması zamanla Sosyal Güvenlik Kurumu'nun mali yapısını bozmakta ve emeklilik sisteminin finanse edilmesini zora sokmaktadır. Aktif sigortalı sayısının pasif sigortalı sayısına göre giderek düşüş göstermesi yaşanan sıkıntıları hızlandırmaktadır. Emeklilik sistemi bu kadar önemli iken elbette devletlerin yapmış olduğu ve yapacağı çalışmaların yanında bireylerin de kendi geleceklerini garanti altına alabilmek ve yaşam standartlarını artırabilmek adına bazı girişimlerde bulunmaları gerekmektedir. Bireyler, çalışma hayatlarında elde ettikleri refahı emeklilik dönemlerinde de devam ettirmek istemektedirler. İnsanlar, emeklilik döneminde gelirlerinin düşmesi sebebiyle bazen zorunlu nedenlerden bazen de yaşam standartlarını artırmak için dönem dönem fazla harcama yapabilmektedirler. Bu yüzden kimi insanlar varsa tasarruflarından, kimi insanlar ise borçlanma yoluyla bu ihtiyaçlarını temin etmektedirler. Söz konusu harcamalar tasarruflardan karşılanırsa pek sorun teşkil etmeyebilir ama bu harcamayı borçlanarak yaparlarsa bu durumda bir takım sorunlar doğabilir. Bu borçlanmaların ne zaman, nereden, hangi borçlanma aracıyla, ne kadar süre ile vb. sorulara cevap bulmak günümüzde önem kazanmaktadır. Sadece borçlanma durumunda bu sıkıntılar yaşanmamaktadır. Tasarrufların değerlendirirken de hangi yatırım araçlarının seçileceği, risk, getiri vb. konularda doğru ve etkin kararlar alabilmek için belirli düzeyde finansal bilgiye sahip olunması gerekmektedir.

Dünyanın en büyük sorunlarından biri, bakıma muhtaç olan ve zamanla yaşlanan kesimin artması ve çalışmayan nüfusun refah düzeyinin korunması için gerekli dengenin kurulmaya çalışılmasıdır. Bazı ülkeler gelecekte yaşayacakları sıkıntıları fark ederek emeklilik sistemlerinde düzenlemeler yapmışlardır. Bu düzenlemeler ülkelere göre göstermesine rağmen; temelde ülkeler 'Çalıştığı süreçte tasarruf ederek, emeklilik döneminde refah düzeyinde bir değişiklik olmadan yaşamını sürdürebilme' düşüncesini temel almıştır (Kıloğlu, 2007: 33).

Türkiye'deki emeklilik sisteminin temelini; kamu görevlileri için Emekli Sandığı, özel sektör çalışanları için Sosyal Sigortalar Kurumu, serbest çalışanlar ve esnaf için Bağ-Kur şeklinde örgütlenmiş sosyal güvenlik sistemi oluşturmuştur. 2008 yılı itibariyle yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile beraber sosyal güvenlik sistemi Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) adı altında tek çatıda toplanmıştır. Ayrıca kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı niteliğinde, gönüllülük ilkesine dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşturulan 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu 07.04.2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Orhan, 2015: 23).

Dünya'da emeklilik sistemi gelişmiş/gelişmekte olan ülkelere, coğrafi dağılıma, kamu/özel sektör yönetimine, dağıtım/fonlama yöntemine ve gönüllülük/zorunluluk esasına göre değişiklik gösterebilmektedir. BES bazı ülkeler için sosyal güvenlik sistemlerine tamamlayıcı rol oynarken, bazı ülkelerde ise alternatif olmaktadır (Karabacak, 2015: 13). Ülkemizde ise bireylerin tasarruf düzeylerinin düşük olması BES'e olan talebi de etkilemiştir. Bu durum rakamsal olarak Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. OECD Ülkelerinin Emeklilik Yatırım Fonlarının GSYH' ya Oranları (%)

ÜLKE / YIL	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Danimarka	147	159,4	171,4	180,9	190	185,5	203	201,7	209	208,4
Hollanda	104,9	110,1	120,4	126,9	144,4	148,3	159,3	170,2	180,3	184,2
İzlanda	114,1	121,2	129,2	134	144,3	150	153,4	156	150,7	164,5
Kanada	104,7	116,5	125,6	125,6	128,7	136,1	144	156,7	159,2	154,7
İsviçre	90,1	102	102,5	101,1	107,9	127,5	135,3	137,2	141,6	148,8

Tablo 1. OECD Ülkelerinin Emeklilik Yatırım Fonlarının GSYH' ya Oranları (%) (Devamı)

ABD	94,1	111,7	119,3	116,2	123	135,8	136,9	131,1	134,9	145,3
Avustralya	96,5	84,9	92	94,9	93,8	104,7	112,3	122,2	123,9	130,2
İngiltere	61,9	74	82	88,7	95,7	98,1	97,9	98,8	95,3	105,3
İsveç	54,6	52,4	53,4	60,7	66,6	68,1	75,4	75,5	80,6	90,2
Şili	49,8	61,8	62,3	57,7	59,7	61,9	67,5	69	69,6	72
Finlandiya	67,9	82,3	87,7	50,5	53,7	56,8	59,7	58,2	59,3	60,5
İsrail	39,6	43,8	45,7	46,1	48,9	50,3	54,3	55,4	55,7	59
İrlanda	33,8	42,4	45,1	42	45,9	50,7	57,8	42,9	40,7	35,9
Japonya	27,6	29,1	28,2	28,7	29,3	29,5	30,7	30,1	29,4	28,8
Meksika	0,8	12,6	13,6	13,7	15,1	15,8	16,7	16,6	16,7	16,9
İspanya	11,3	12,4	12,4	12,5	13,2	14,1	14,6	14,3	14	13,6
Portekiz	12,2	13,3	11,8	8,1	9,2	9,5	10,7	10,9	10,8	11,4
Fransa	6,1	8	8,5	8,4	8,8	9,3	8,7	8,9	9,8	10,1
İtalya	3,9	4,8	5,3	5,7	6,6	7,4	8,3	8,7	9,4	9,8
Almanya	4,6	5,3	5,4	5,5	6,1	6,1	6,6	6,6	6,8	6,9
Avusturya	4,3	4,9	5,2	4,8	5,1	5,7	5,8	6,1	6	6
Macaristan	9,5	13	14,6	3,8	3,9	3,9	4	4,1	4,3	5,9
Lüksembur	1	2,3	2	1,9	2	2,1	3	2,8	2,9	2,9
TÜRKİYE	1,4	2,2	2,2	3,8	3,4	4,2	4,7	4,6	4,8	2,6

Kaynak: Pension Markets in Focus, 2018

Tablo 1’de OECD ülkelerinden seçilmiş 24 ülkenin 2008 ve 2017 yılları arasındaki emeklilik yatırım fonlarının Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH)’ya yüzdesel oranları sunulmuştur. Tablodan anlaşılacağı üzere 2017 yılında % 208,4 oranla Danimarka ilk sırada, % 184,2 oranla Hollanda ikinci sırada, % 164,5 oranla İzlanda üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye ise % 2,6 oranla son sırada yer almaktadır. Türkiye’nin 2008 yılından itibaren değerlerine baktığımızda genel itibarıyla artış gözlenmiş ancak oranlar ortalamanın oldukça altında kalmıştır.

Türkiye ekonomisinin önemli ekonomik sorunlarından birisi de yurtiçi tasarruf oranlarının düşük olmasıdır. BES ile bireylerin emeklilik dönemlerinde refah seviyelerinin artması ve tasarruf açığının azaltılması amaçlanmıştır. Tablo 1’den çıkarılan sonuç, tasarrufların artırılması için bazı önlemlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. Gönüllülük esasına yönelik başlayan BES’te 1 Ocak 2017 tarihi itibarıyla yurtiçi tasarruf oranlarının artırılması ve bireylerin aktif dönemindeki gelir seviyelerini korumak amacıyla OKS’ye geçilmiştir. OKS, dünyada ilk defa ABD tarafından uygulanmış ve emeklilik sistemine katılım oranı % 37’lerden % 86’lara çıkmıştır. OKS’ye kimi ülkelerde sadece çalışanlar, kimi ülkelerde ise hem çalışanlar hem de işverenler katkı sağlamaktadır. Kamu tarafından yönetilen emeklilik fonlarının aksine, OKS’de katılımcılara emeklilik dönemlerinde belirli bir meblağın ödenmesi garanti edilmemekte, katılımcılar fonlarının büyüklüğüne göre gelir elde etmeye hak kazanmaktadır (Akın, 2016: 3).

18.11.2016 tarih ve 32665 sayılı “Çalışanların İşverenleri Aracılığıyla Otomatik Olarak Emeklilik Planına Dâhil Edilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile yoğunluk yaşanmaması amacıyla 1000 ve üzeri çalışanı olan özel sektörler 1 Ocak 2017 tarihinde, 250-999 çalışanı olan özel sektör ve memurlar (genel ve özel bütçeli idareler) 1 Nisan 2017 tarihinde, 100-249 çalışanı olan işletmeler 1 Temmuz 2017 tarihinde, Mahalli idareler, KİT’ler ve 50-99 çalışanı olan işletmeler 1 Ocak 2018 tarihinde, 10-49 çalışanı olan işletmeler 1 Temmuz 2018 tarihinde, 5-9 çalışanı olan işletmeler ise 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren kademeli olarak

dâhil edilmiştir (Akpınar ve Güneş Demirci, 2018: 139). Bunun yanında OKS'yi teşvik etmek için devlet katkısı da devreye sokulmuştur. Bireylere OKS'den cayma hakkı verilmesine rağmen, OKS'de cayma hakkını kullanmaması halinde katılımcıya, sisteme girişte bir defaya mahsus olmak üzere 1000 TL tutarında ilave başlangıç devlet katkısı sağlanmıştır. Ayrıca katılımcının hesabına yatırdığı katkı payının toplamının % 25'ine karşılık gelen tutar, devlet katkısı olarak katılımcının hesabına sistemde kalma süresini arttırmak amacıyla kademeli olarak yatırılmaktadır.

Otomatik katılımın en iyi uygulandığı ülkelerden olan İngiltere'de cayma süresi 1 ay ile sınırlandırılmış ve sistemden ayrılmalar azalmıştır. İngiltere'de otomatik katılıma geçiş ile en fazla katılımcı artışının gerçekleştiği yaş grubu 22-29 yaş aralığı olmuştur. Otomatik katılım ile % 19 oranında olan artış bu yaş grubunda % 60'lara ulaşmıştır (DFWP, 2015).

Devletin sağladığı sosyal sigortaların tamamlayıcısı niteliğinde olan BES' in taraflarını; katılımcı, portföy yöneticisi, Sermaye Piyasası Kurulu, Takasbank, Emeklilik Gözetim Merkezi A.Ş., Hazine Müsteşarlığı, Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu, bireysel emeklilik araçları ve emeklilik şirketleri oluşmaktadır. Bu karmaşık yapıda bireylerin finansal bilgi düzeyi daha da önemli hale gelmiştir. Finansal bilgi düzeyi yüksek bireylerin, tasarruf eğilimleri artmakta, aldıkları önlemlerle zarar etme riskleri azaltmakta ve daha düşük maliyetle yatırımda bulunmaktadır. Bu noktada devreye son dönemlerde önemi giderek artan finansal okuryazarlık girmektedir (Çam ve Çam, 2016: 99).

Finansal okuryazarlığın önemi son yıllarda piyasadaki gelişim; demografik, politik ve ekonomik değişiklikler ve tasarrufların doğru finansal araçlarda değerlendirilmesi açısından önemlidir. Ayrıca finansal farkındalık ve finansal bilgi eksikliği kişinin günlük para yönetimini ve uzun vadeli hedefleri etkileyebileceği gözlemlenmiştir. Bu yüzden tasarruf, gelir ve gider yönetimi gibi finansal yeteneklerin öğrenilmesi ve finansal bilginin yaygınlaştırılması gerekmektedir (Danes ve Haberman, 2007: 48). Yeni ürünlerin ortaya çıkması ile finansal ürünlerin giderek karmaşık hale gelmesi ve serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması da finansal okuryazarlığın gerekliliğini ve önemini arttırmıştır. Gündelik yaşamda kullanılan finansal araçların seçiminde bilgiye dayalı karar almayı sağlayan ve bu konudaki yeterlilik düzeyini ifade eden finansal okuryazarlık, uzun vadede bireyleri tasarruflarına ve yatırımlarına ilişkin kararlarda finansal farkındalığı temel almaktadır. OECD'ye göre finansal okuryazarlık; finansal tüketicilerin finansal ürünler ve kavramlar hakkında yeterince bilgilendirilmesini veya finansal risk ve alternatifler arasında karar verebilecek farkındalığa sahip olmasını temin ederek finansal refahını artırma sürecidir (Lusardi, 2006: 1). Finansal okuryazarlık, karmaşık finansal yapı içerisinde insanların faiz, enflasyon, paranın zaman değeri gibi temel finansal bilgi düzeyine sahip olması ve bu bilginin finansal kararlar verme sürecini etkilemesidir (Rooij vd., 2007: 2). Finansal tabana yayılmanın talep yönünü oluşturan finansal okuryazarlığın; finansal davranış, finansal tutum ve finansal bilgi olmak üzere temelde üç alt değişkeni bulunmaktadır. Bu değişkenlerin derecesi bireylerin finansal okuryazarlık düzeyine, dolayısıyla da finansal açıdan alacakları kararlara etki etmektedir.

Buraya kadar bahsedilen durumdan yola çıkarak çalışmada; kamu personelinin finansal okuryazarlık düzeyleri ve bireylerin demografik özellikler ile OKS'den ayrılma eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelenmiştir.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Literatür incelendiğinde finansal okuryazarlık ile ilgili olarak genellikle bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmeye yönelik çalışmaların yoğun olarak yapıldığı görülmektedir. OKS ile ilgili çalışmalar ise genel olarak bireylerin sistemden ayrılma nedenlerini ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu çalışmanın özgün değerini ise bu iki değişken arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması oluşturmaktadır. Söz konusu çalışma alanlarına ait elde edilen literatür özetler farklı başlıklar halinde derlenmiştir.

2.1. Finansal Okuryazarlık ile İlgili Literatür Özeti

Hilgert vd, (2003) ABD'de gerçekleştirdikleri çalışmada öğrencilerin borçlanma, nakit yönetimi, yatırım ve tasarruf gibi finansal konularda bilgi düzeyleri ve davranışları arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Çalışmanın sonucunda katılımcıların borçlanma, tasarruf ve yatırım konularındaki bilgi düzeyleri arttıkça finansal davranış düzeylerinin olumlu düzeyde arttığını tespit edilmiştir.

Altıntaş (2008), Türkiye'deki ilköğretim, ortaöğretim, bazı kamu ve vakıf üniversitelerinin genel müfredatlarını incelediği çalışmada dikkat çekici bulgulara ulaşmıştır. Müfredatta finansal okuryazarlık hakkında bir konuya ait derse rastlamamıştır. Araştırmacıya göre üniversite mezunu olan bir öğretmen, bir hukukçu veya bir mühendis her ne kadar mesleki donanımı olsa da günlük yaşamın zorunlu kıldığı ve finansal kararlar alırken ihtiyaç duyacağı bilgi birikiminden yoksun kalmaktadır

Al Tamimi ve Kalli (2009), Birleşik Arap Emirlikleri'nde 600 bireysel yatırımcı üzerinde yaptıkları araştırmada finansal okuryazarlık düzeyinin eğitim seviyesi, gelir düzeyi ve iş ortamından etkilendiği gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesi ve gelir düzeyi yüksek bireylerin, finans ve yatırım alanlarında çalışan bireylerin diğer insanlara göre daha fazla finansal okuryazarlık düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer ortaya çıkan sonuç ise kadınların erkeklerden daha düşük seviyede finansal okuryazarlık düzeyine sahip olmasıdır.

Jorgersen ve Savla (2010), Gençlerin finansal okuryazarlık düzeyinde ailenin etkisinin olup olmadığını test edildiği 420 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmada; bulgular ailelerin üniversite öğrencilerinin finansal tutumları üzerinde orta derecede bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Temizel ve Bayram (2011), Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin finansal okuryazarlık ve finansal bilgi düzeylerine ilişkin yaptıkları çalışmada, finansal durum yönetiminde kendini başarısız görenler oldukça az iken; çalışmada yapılan ankette katılımcıların çoğunun finansal bilgi ve kavramlar açısından yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmıştır.

Çam ve Barut (2015), Gümüşhane Üniversitesi önlisans programlarında okuyan öğrencilere yönelik yaptıkları çalışmada da öğrencilerin finansal okuryazar olmadıklarını tespit etmişlerdir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin finansal davranışlarının, finansal bilgi düzeylerinden çok etkilenmediği ve öğrencilerin vermiş olduğu cevapların tutarsız olduğu sonucu çıkmıştır.

Kılıç vd., (2015), Gaziantep Üniversitesi öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada; bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri farklı demografik özellikleri açısından incelenmiş ve çalışmanın sonunda başarı düzeyi % 48 olarak tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin bayan öğrencilere nazaran daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlık bilgisine sahip olduğu saptanmıştır.

Sezer ve Demir (2015), Türkiye genelinde yatırım yapan kişiler ile yaptıkları çalışmada finansal okuryazarlık düzeyi Amerika, Almanya ve Hollanda ile karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Türkiye genelindeki yatırımcılar arasında kadınların katılımının düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi yatırımcı kararlarının etkinliğine katkı sağlayacağı gözlemlenmiştir.

Salleh (2015), refah seviyesi ve finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada refah seviyesi düşük olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin, refah seviyesi yüksek olan bireylerden daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Dolayısıyla finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek olan bireylerin emeklilik dönemine daha hazırlıklı oldukları tespit edilmiştir.

Danışman vd. (2016), örneklem olarak İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin oluşturduğu çalışmalarında finansal okuryazarlık düzeyi beklenenin altında bir oranda çıkmıştır. Ancak; öğrenim görülen bölüm ile para yönetimi arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Coşkun (2016), Celal Bayar Üniversitesi önlisans öğrencilerine yönelik yaptığı araştırmada katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyini % 49,6 gibi düşük bir orana sahip olduğu tespit etmiştir. Ayrıca araştırma anketinde katılımcılara yöneltilen "kişisel gelirlerinin maliyetlerini karşılamaya yetmediği zaman ihtiyaçlarını karşılamak için hangi yolu tercih ettiği" sorusuna % 11,2'si harcamaları kısıttığı, % 3'ü aile ya da arkadaşlarından borç nakit aldığı belirtmiştir. % 15,2'si tasarruf aracı olarak evde birikimleri olduğunu, % 8'i hiç tasarruf etmediğini, % 7,4'ü kişisel banka hesabında birikim yaptığını belirtmiştir.

Nano ve Polo (2016), Arnavutluk'ta katılımcıların çoğunun işletme bölümü öğrencilerinin oluşturduğu araştırmada finansal bilgi ve okuryazarlık düzeyi ile öğrencilerin okudukları bölüm arasında bir ilişki olup olmadığı araştırmışlardır. Araştırma sonucunda işletme bölümü öğrencilerinin diğer bölüm öğrencilerine nazaran daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir

Başarır ve Sarıhan (2017), Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi'nde yaptıkları araştırmanın finansal sisteme katılım ile ilgili sorulardan elde edilen sonuçlara göre, internet bankacılığı kullanım durumu, kredi kartı

kullanımı ve BES'e katılım durumları ile finansal okuryazarlık başarı düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kredi kartı ve internet bankacılığı kullanan öğrenciler ve BES'e katılan öğrencilerin, kredi kartı ve internet bankacılığı kullanmayan öğrenciler ve BES'e katılmayan öğrencilerden daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlık seviyesine sahip oldukları görülmektedir.

Bayrakdaroğlu ve Bilge (2018), Muğla ilinde kadınlara yönelik yaptıkları araştırmada finansal bilgi düzeyi düşük olan bireylerde karar alma davranışının genellikle isabetli olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Cinsiyet açısından bakıldığında kadın yatırımcıların risk toleranslarının erkek yatırımcılara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan kadınların para ve bütçe yönetimi konusunda eğitim talepleri olduğunu ortaya koymuşlardır.

Kocabıyık ve Teker (2018), Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerine yönelik yaptıkları araştırmada finansal okuryazarlık düzeyi beklenenin altında kalmıştır. Ankete katılan erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha yüksek derecede finansal okuryazarlık düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. Ayrıca İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin diğer fakülte öğrencilerine göre finansal okuryazarlık düzeyi daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Denk (2018), Elazığ ve Malatya illerinde faaliyet gösteren alışveriş merkezlerinden seçilen müşterilere yapılan anket çalışmalarında alışveriş merkezlerindeki müşterilerin kartlı ödeme sistemlerinin finansal davranış ve tutum üzerindeki etkisi araştırmışlardır. Bu çalışmada bireylerin yaptığı harcamalar finansal davranış etkilemekte ve kredi kartı kullanımının tüketimi hızlandırdığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca yapılan analizler sonucunda finansal davranış ile finansal tutum arasında ilişki olduğu ve alışveriş mağazalarındaki müşterilerin kredi kartlarına olan tutum ve davranışları ile kredi kartlarını kullanım durumu arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

2.2. Bireysel Emeklilik Sistemi ile İlgili Literatür Özeti

Samancı (2010), Ankara ili Çankaya ilçesinde bireysel emeklilik şirket katılımcıları üzerinde yaptığı çalışmada BES'e en olumlu bakan yaş grubu 20-27 arası olduğu tespit etmiştir. Katılımcıların bireysel emekliliğe yaklaşımı ile meslekleri arasında da anlamlı düzeyde farklılaşma bulunmaktadır. Özel sektör çalışanlarının görüşleri hem kamu hem de serbest meslek çalışanlarından daha olumlu olduğu ortaya çıkmıştır.

Özel ve Yalçın (2013), Türkiye'deki BES ile ilgili yapılan araştırmada gerek emeklilik sistemi kapsamındaki fonların getirilerinin düşük olmasının, gerek ise sistem çerçevesinde sağlanan vergi indirimi ve teşvikler BES'e desteği sınırladığını tespit edilmiştir.

Özer ve Gürel (2014), BES katılımcıları ve üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada katılımcıların % 55'i bireysel emeklilik hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca bireysel emekliliğin gerekli olduğunu düşünenlerin oranı % 61 iken gerekli olmadığı şeklinde görüş bildirenlerin oranı ise % 36 olarak tespit edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin katılımının ise çok düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Heckman ve Hanna (2015), Amerika'da 1995, 1998, 2001, 2004 ve 2007 yıllarındaki tüketici finansmanı anketlerinden elde ettikleri verilere göre yaptıkları araştırmada, tasarrufu kolaylaştıran sosyal ağlara sahip olan ailelerin, diğerlerinden fazla tasarruf ettiği; tasarruf etmek için belirli sebepleri olan ailelerin, belirli sebepleri olmayan ailelere göre daha fazla tasarruf ettiklerini tespit etmişlerdir. Ayrıca finansal kurumlara erişimi kolay olan aileler, erişimi zor olan ailelere göre daha fazla tasarruf ettiği tespit edilmiştir. Araştırmada hem bireysel faktörlerin hem de kurumsal faktörlerin tasarruf davranışını etkileyebileceği sonucuna varılmıştır.

Fajnzylber ve Reyes (2015), Şili'de gerçekleştirdikleri çalışmada emeklilik sistemi katılımcılarına sağlanan bilginin tasarruf kararlarına etkisi incelenmiştir. 2005 yılında emeklilik sistemine üye olan katılımcılara aynı zamanda emeklilik sistemi hakkında bilgi aktarılmıştır. Katılımcıların emekliliklerinde elde edecekleri gelirler hakkında bilgi sahibi olması tasarrufla ilgili kararlarında etkili olacağı düşünülmüştür. Sonuç olarak çalışmada katılımcılar emeklilik planları ile ilgili bilgiye ulaştığında tasarrufları önemli derecede arttığı ortaya çıkmıştır (Fajnzylber ve Reyes, 2015: 113).

Kara ve Yıldız (2016), Türkiye'de BES üzerine yaptıkları araştırmada 2012 yılı sonrası mevzuattaki değişimlerin emeklilik sistemine olumlu katkılar yaptığını ortaya çıkarmışlardır. Söz konusu mevzuattaki değişiklikler yurtiçi tasarruf oranlarının artırılması amacıyla gerek teşvikler gerek ise devlet katkıları ile

sağlanmıştır. Onuncu Kalkınma Planı ile yurtdışı tasarruflarının artırılması ve sistemin yaygınlaştırılıp sistemde kalma sürelerinin artırılması amacıyla emeklilik sistemini daha da genişletilerek OKS uygulamaya girmiştir.

Peker (2016), Türkiye’de BES ile birlikte uygulamaya geçen OKS üzerine yaptığı çalışmada ise sistemin maliyetlerin azaltılması, katılımcıların gider ve getirilerinin kolay anlaşılır bir yöntemle bilgilendirilmesi, standart fonların yapısının iyileştirilmesi gibi durumların katılımcıların sistemden ayrılmasını azaltacak etkenler olduğunu belirtmiştir.

Gülay vd., (2017), Süleyman Demirel Üniversitesi bünyesindeki akademik personel üzerinde yaptıkları çalışmada OKS’nin sosyal güvenlik sisteminin sorunlarını hafifleteceği konusunda katılımcıların kararsızlık yaşadığı, sistemden ayrılma ve kararsız olma durumlarına ilişkin ise başka bir emeklilik sözleşmelerinin olmasının fazla etkili olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Kocabıyık ve Küçükçakal (2018), Isparta ilinde kamu ve özel sektör çalışanları üzerinde yaptıkları OKS ile ilgili araştırmada katılımcıların % 43’ü sistemde kalırken; % 57’si sistemden ayrılmayı tercih ettiğini ortaya çıkarmışlardır. OKS’de ayrılmayan katılımcıların sistemde kalma nedenleri arasında ilk sırada devlet katkısı yer almaktadır. Ayrılma nedenleri arasında ise 10 yıllık sürenin uzun bulunması yer almaktadır. Cinsiyete göre ise erkeklerin kadınlara göre sistemin güvenilirliğine daha fazla inandıkları tespit edilmiştir.

3. METODOLOJİ

3.1. Amaç, Kapsam ve Örneklem

Bu çalışmanın temel amacı bireylerin emekliliğe yönelik birikimlerinin yatırıma yönlendirilmesi ile emekliliklerinde ek bir gelir sağlayıp refah seviyesinin yükseltilmesi amacıyla sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak 01.01.2017 tarihinde yürürlüğe giren OKS’ye dâhil edilen kamu personellerinin demografik özellikleri, finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum düzeyleri ile OKS’den ayrılma eğilimleri arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Çalışma Erzincan ili Merkez ilçesinde görev yapmakta olan kamu personellerini kapsamaktadır. Araştırmada kamu personellerinin finansal okuryazarlık kapsamında OKS’de kalmak isteme, kararsız kalma ve ayrılmak isteme durumları ve nedenleri de ayrıca incelenmiştir.

Çalışmanın evrenini 657 Sayılı Kanuna tabi olarak çalışan kamu personelleri oluşturmaktadır. Çalışmada, tüm kamu personeline ulaşamayacağı için örneklem hacminin belirlenmesinde örneklem genişliği formülünden yararlanılmış ve örneklem sayısı 384 olarak bulunmuştur. Ancak çalışmanın uygulama aşamasında oluşabilecek bazı sorunların ortadan kaldırılması ve geçersiz anket olabileceği öngörüsü ile 384 örneklem sayısı 500 kişiye tamamlanmıştır. Kamu personellerinden Erzincan ili Merkez ilçesinde görev yapmakta olan 500 kişiye ulaşıp anket formu dağıtılmış, 20 kişi anket formunu eksik veya hatalı doldurmuş olmasından dolayı araştırmanın örneklemi toplam 480 kamu personeli oluşturmuştur.

3.2. Yöntem ve Kullanılan Ölçek

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, Erzincan ili Merkez ilçesinde görev yapan kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmeye yönelik finansal kavramların bilinirliği ve davranışlarının neler olduğunu tespit etmeye yöneliktir. Araştırmada basit rassal örnekleme kullanılmıştır (Wimmer ve Dominick, 2000: 85).

Tablo 2. Araştırmanın Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Değer	df	p	Değer	df	p
OKS	,096	480	,000	,966	480	,000
Finansal Tutum	,095	480	,000	,973	480	,000
Finansal Davranış	,110	480	,000	,948	480	,000
Finansal Bilgi	,170	480	,000	,935	480	,000

Araştırmada kamu personellerine yapılan anketin uygulanması ile elde edilen veriler SPSS 21 istatistik programına aktarılmıştır. Ham veriler kodlanarak sayısal biçime dönüştürülmüş analize uygun hale getirilmiştir. Analiz türünün belirlenmesi adına yapılan normallik testinde verilerin Tablo 2’de görüldüğü üzere Kolmogorov-Smirnov değeri (sig.) 0,000 olarak ulaşılmıştır. Dolayısıyla verilerin normal dağılmadığı gözlemlenmiştir. Bu yüzden değişkenler arasındaki ilişki ve farklılıkların ortaya çıkarılması için parametrik olmayan verilerde kullanılan Ki-Kare bağımsızlık testi yapılmıştır. Yorumlama yapılırken ankette bulunan sorulara verilmiş olan yanıtların frekans analizleri yapıp yüzdelik dilimlerle ifade edilmiştir.

Çalışmada, OECD ile INFE’nin finansal okuryazarlık seviyesini ölçmek üzere geliştirmiş oldukları anket kullanılmıştır. OECD ve INFE araştırma anketleri ile kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, ilgili ölçekte katılımcıların finansal davranış ve finansal tutumlarını ölçmek üzere 9 adet değişken almaktadır. Bu ifadeler “1-Tamamen Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum ve 5-Tamamen Katılıyorum” şeklinde 5’li likert ölçeğinden oluşmaktadır. Katılımcıların finansal bilgilerinin ölçmeye yönelik ise 7 farklı değişken kullanılmıştır.

Finansal davranış, finansal tutum ve finansal bilgi değişkenleri kapsamında öncelikle bireylerin skorları hesaplanarak, yüzdesel dağılımları elde edilmiş ve Ki-Kare bağımsızlık testine uygun hale getirilmiştir. Çalışmada tekrardan kaçınmak adına sadece Ki-Kare Test’ine ait “p” değerleri ve Ki-Kare değerleri ilgili tabloların içinde verilmiştir.

3.3. Hipotezler

Çalışmada test edilen temel ve alt hipotezler aşağıdaki gibidir:

H₁: Kamu personellerinin demografik özellikleri ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H_{1a}: Kamu personellerinin cinsiyetleri ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H_{1b}: Kamu personellerinin yaş aralıkları ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H_{1c}: Kamu personellerinin eğitim düzeyleri ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H_{1d}: Kamu personellerinin aylık gelir düzeyleri ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H₂: Kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H_{2a}: Kamu personellerinin finansal davranış düzeyi ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H_{2b}: Kamu personellerinin finansal tutum düzeyi ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H_{2c}: Kamu personellerinin finansal bilgi düzeyi ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

4. BULGULAR

4.1. Örneklemeye Ait Bulgular

Çalışma kapsamında incelenen örnekleme ait demografik bulgular Tablo 3’de sunulmuştur. Çalışma kapsamında incelenen kamu personelinin % 71’i erkek, % 29’u ise kadındır. Gelir düzeyleri incelendiğinde katılımcıların ağırlıklı olarak 3001 TL ile 5000 TL arası gelirleri olduğu görülmektedir. Kamu personelinin yüzde 65’i lisans mezunu, yüzde 24’ü önlisans mezunu, yüzde 10’u ise lise mezunudur.

Tablo 3. Örneklem Demografik Özellikleri

Grup	Alt Grup	Frekans	Yüzde	Grup	Alt Grup	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	342	71	Yaş	18-24 arası	33	7
	Kadın	138	29		25-31 arası	171	35
					32-38 arası	129	27
					39-45 arası	147	31
Gelir Düzeyi	2000 TL ve	0	0	Eğitim Düzeyi	İlk ve Ortaokul	6	1
	2001-3000 TL	78	16		Lise	48	10
	3001-4000 TL	171	36		Önlisans	117	24
	4001-5000 TL	207	43		Lisans	309	65
	5001-6000 TL	21	4		Yüksek Lisans	0	0
	6001 ve üstü	3	1				
Toplam		480	100	Toplam		480	100

4.2. Hipotez Test Bulguları

Çalışmada kurulan hipotezlerin test sonuçları aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 4. Cinsiyet ve OKS'den Ayrılma Eğilimleri

	Erkek	Kadın	Toplam	Ki-Kare
Evet	132	45	177	1,514
Hayır	210	93	303	p değeri
Toplam	342	138	480	0,218

Cinsiyet değişkeni ile OKS'ye devam edilip edilmediği arasındaki ilişki analiz edildiğinde ilişkinin düzeyi Tablo 4'de görüldüğü üzere p değeri (0,218) > 0,05 olduğu için “H_{1a}: Kamu personellerinin cinsiyetleri ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi reddedilmiştir. Araştırmaya katılan erkek kamu personellerinden % 61'i OKS'den ayrılırken; kadın kamu personellerinin ise % 67'si sistemden ayrılmıştır.

Literatürde, Kocacıyık ve Küçükçakal (2018), erkeklerin kadınlara göre OKS'nin güvenilirliğine daha fazla inandıklarını tespit etmişlerdir. Al Tamimi ve Kalli (2009), kadınların erkeklerden daha az seviyede finansal okuryazar olduklarını ortaya koymuşlardır. Sezer ve Demir (2015), Türkiye genelinde kadın yatırımcıların sayısının oldukça düşük olduğunu belirtmiştir. Finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması sadece ülkeler arasında değil aynı zamanda belirli demografik gruplar arasında farklılık gösterebilmektedir. Örneğin finansal okuryazarlık düzeyi yaş gruplarıyla doğru orantılı olarak değişiklik göstermektedir. Bireylerin hayatlarının sonuna kadar finansal kararlar almak zorunda olması ve dolandırıcıların yaşlıları hedef alması gibi olaylar üzerinde önemle durulması gereken hususlardır. Kadınların erkeklere göre risk çeşitlendirmesi konusunda daha düşük bilgili olduğu gözlenmektedir. Bu konuda kadınların, özellikle de eşlerinin vefat etmesinden sonra finansal kararlar verme konusunda karşılaşılabileceği zorluklar bakımında önem arz etmektedir (Lusardi, 2008: 8).

Tablo 5. Yaş ve OKS'den Ayrılma Eğilimleri

	18-24 arası	25-31 arası	32-38 arası	39-45 arası	Toplam	Ki-Kare
Evet	9	57	54	57	177	3,834
Hayır	24	114	75	90	303	p değeri
Toplam	33	171	129	147	480	0,280

Demografik özelliklerden olan yaş değişkeni için OKS'ye devam edilip edilmediği arasındaki ilişki analiz edildiğinde ilişkinin düzeyi Tablo 5'de görüldüğü üzere p değeri (0,280) > 0,05 olduğu için "H_{1b}: Kamu personellerinin yaş aralıkları ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır." hipotezi reddedilmiştir. Analizde OKS'ye en çok katılımın olduğu yaş grubu % 41 ile 32 - 38 yaş aralığı olmuştur. 31 yaş altında ise sisteme katılım % 32 civarında gerçekleşmiştir. DFWP (2015)'e göre İngiltere'de otomatik katılıma en fazla katılımcı 22 - 29 yaş aralığında olmuştur.

Tablo 6. Eğitim Düzeyi ve OKS'den Ayrılma Eğilimleri

	İlk ve Ortaokul	Lise	Önlisans	Lisans	Toplam	Ki-Kare
Evet	4	16	39	118	177	12,368
Hayır	2	32	78	191	303	p değeri
Toplam	6	48	117	309	480	0,009

Tablo 6'da verilen eğitim düzeylerine göre OKS'den ayrılma eğiliminin incelenmesine yönelik yapılan ki-kare bağımsızlık testinde anlamlılık düzeyi p (0,009) < 0,05 gerçekleştiği için "H_{1c}: Kamu personellerinin eğitim düzeyleri ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır." hipotezi kabul edilmiştir. Kamu personellerinden lise mezunlarının % 69'u, önlisans mezunlarının % 67'si, lisans mezunlarının ise % 62'si sistemden ayrılmıştır. Bu sonuçlara göre eğitim düzeyi arttıkça OKS'den ayrılma eğiliminde azalma gözlemlenmiştir.

Al Tamimi ve Kalli (2009), finansal okuryazarlık düzeyinin artması kişinin eğitim seviyesinin yükselmesi ile mümkün olduğunu ortaya koymuştur. Danışman vd. (2016), finansal okuryazarlık düzeyinin eğitim düzeyi ve kişinin öğrenim gördüğü bölüm ile arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Tablo 7. Gelir Düzeyi ve OKS'den Ayrılma Eğilimleri

	2001-3000 TL arası	3001-4000 TL arası	4001-5000 TL arası	5001-6000 TL arası	6001 TL ve üstü	Toplam	Ki-Kare
Evet	21	50	92	12	2	177	14,267
Hayır	57	121	115	9	1	303	p değeri
Toplam	78	171	207	21	3	480	0,001

Kamu personellerinin aylık gelir durumuna göre OKS'den ayrılma eğiliminin incelenmesine yönelik yapılan ki-kare bağımsızlık testinde anlamlılık düzeyi p (0,001) < 0,05 gerçekleştiği için "H_{1d}: Kamu personellerinin aylık gelir düzeyleri ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır." hipotezi kabul edilir. Veriler incelendiğinde 2001-3000 TL arası aylık gelir elde edenlerin % 73'ü, 3001-4000 TL arası % 71'i, 4001-5000 TL arası % 56'sı, 5001-6000 TL arası % 43'ü, 6001 ve üstünün % 33'ü oranında sistemden ayrılma eğilimi gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar kamu personellerinin sistemde kalmasını aylık gelir durumuna göre devam ettirdiklerini göstermektedir.

Salleh (2015), refah düzeyi az olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük; refah düzeyi yüksek olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca refah düzeyi yüksek kişilerin emeklilik dönemine hazırlıklı olduklarını ortaya koymuştur. Gülay vd. (2017) ise OKS'den ayrılmak ve aylık gelir düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Tablo 8. Finansal Davranış Düzeyi ve OKS'den Ayrılma Eğilimleri

	% 20-36	% 37-52	% 53-68	% 69-84	% 85-100	Toplam	Ki-Kare
Evet	0	0	24	108	45	177	12,567
Hayır	3	9	45	153	93	303	p değeri
Toplam	3	9	69	261	138	480	0,015

“H_{2a}: Kamu personellerinin finansal davranış düzeyi ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi için anlamlılık düzeyi p değeri (0,015) < 0,05 gerçekleştiğinden hipotez kabul edilmiştir. OKS’ye devam eden kamu personellerinin finansal davranış düzeyleri incelendiğinde; tamamının % 53 düzeyinin üstünde olduğu görülmektedir. % 52’nin altında finansal davranış sergileyen kamu personellerinin tamamı sistemden ayrılmıştır.

Tablo 9. Finansal Tutum Düzeyi ve OKS’den Ayrılma Eğilimleri

	% 20-36	% 37-52	% 53-68	% 69-84	% 85-100	Toplam	Ki-Kare
Evet	9	15	69	57	27	177	11,115
Hayır	15	30	141	60	57	303	p değeri
Toplam	24	45	210	117	84	480	0,031

“H_{2b}: Kamu personellerinin finansal tutum düzeyi ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi için anlamlılık düzeyi p değeri (0,031) < 0,05 gerçekleştiğinden hipotez kabul edilir. % 69 düzeyinin üstünde finansal tutum sergileyen kamu personellerinin % 41,8’i sistemde kalmayı yeğlerken; % 58,2’si sistemden ayrılmıştır.

Tablo 10. Finansal Bilgi Düzeyi ve OKS’den Ayrılma Eğilimleri

	% 20-36	% 37-52	% 53-68	% 69-84	% 85-100	Toplam	Ki-Kare
Evet	27	21	27	42	60	177	15,629
Hayır	75	57	45	63	63	303	p değeri
Toplam	102	78	72	105	123	480	0,000

“H_{2c}: Kamu personellerinin finansal bilgi düzeyi ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi için anlamlılık düzeyi p değeri (0,000) < 0,05 gerçekleştiğinden hipotez kabul edilir. Kamu personellerinin finansal bilgi düzeyi arttıkça OKS’den ayrılma eğiliminin azaldığı gözlemlenmiştir. Katılımcıların finansal bilgi başarı düzeyi % 20-36’iken % 73,5’u; % 37-52 düzeyinde %73,1’i, % 53-68 düzeyinde % 62,5’i, % 69-84 başarı düzeyinde % 60’ı, % 85-100 düzeyinde iken ayrılma eğilimi % 51’e kadar düşmüştür. Bu sonuç OKS’de finansal bilginin çok önemli bir yere sahip olduğunun bir göstergesidir.

Genel itibarıyla “H₂: Kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi finansal okuryazarlığın tüm bileşenlerinde kabul edilmiştir. Finansal davranış ve finansal bilgi bileşenlerinde başarı düzeyi yüksek olduğu durumlarda genel itibarıyla kamu personellerinin OKS’den ayrılma eğilimi azalırken; finansal tutum bileşeninde başarı düzeyi yüksek olan katılımcılar kararsız kalmışlardır.

Başarır ve Sarıhan (2017), bireylerin finansal okuryazarlık başarı düzeyi ile BES’e katılım arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Fajnzylber ve Reyes (2015), emeklilik sistemine katılmadan önce emeklilik sistemi hakkında bireylerin bilgilendirilmesi sonucu tasarrufların önemli ölçüde arttığını tespit etmiştir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye’de OKS’ye geçilmesi ile birlikte yurtiçi tasarruf oranlarında artış, bireylerin emeklilik dönemindeki refah seviyelerinde artış olması, sermaye piyasalarının gelişmesine katkı sağlanması ve yönetilen fonların büyüklüğünün artması beklenmektedir. Dünya üzerinde benzerine rastlanmayan cömert devlet katkıları ve teşvikleri olmasına rağmen OKS’nin başlaması ile birlikte sistemden ayrılmaların da arttığı

gözlemlenmektedir. Bu araştırmada da sistemdeki katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturan kamu personelinin finansal okuryazarlık düzeyleri ve demografik özellikleri ile OKS'den ayrılma eğilimleri incelenmiştir. Çalışmanın evrenini Erzincan ilindeki kamu personeli oluşturmaktadır. Örneklem olarak 480 kamu personelinin anket yöntemi ile veriler toplanmıştır.

Araştırmada ortaya çıkan bulgulara göre Erzincan ilindeki kamu personellerinin % 63'ü sistemden ayrılmış, % 37'si sisteme devam etmiştir. Araştırmada katılımcıların OKS'den ayrılma eğilimleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişkinin test edildiği hipotezde aralarında anlamlı bir fark olmadığı gözlemlenmiştir ($p > 0,218 > 0,05$). Araştırmaya katılan erkek kamu personellerinden % 61'i OKS'den ayrılırken; kadın kamu personellerinin ise % 67'si sistemden ayrılmıştır.

Araştırmada demografik özelliklerden yaş değişkeni ile OKS'ye devam edilip edilmediği arasındaki ilişkinin incelendiği hipotezde de anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p > 0,280 > 0,05$). OKS'den en çok ayrılmanın olduğu yaş grubu %72,7 ile 18-24 yaş aralığı; en az ayrılmanın olduğu yaş grubu % 58,1 ile 32-38 yaş aralığı olmuştur. OKS'den ayrılma eğilimi genç ve emekliliği yaklaşan kamu personellerinde daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre; katılımcıların eğitim düzeyi ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki olup olmadığı araştırılan hipotezde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,009 < 0,05$). Eğitim düzeyi arttıkça OKS'den ayrılma eğilimi giderek azalmaktadır. Bu durum üniversitelerde finansal alanda eğitimin zorunluluğunun göstergesidir. Bölümü her ne olursa olsun üniversitenin tamamlanmasıyla iş hayatına katılan bireylerin yeterli düzeyde ekonomi, tasarruf ve finansal konularda bilgiye sahip olmasını gerekli kılmaktadır. Çalışmada katılımcıların aylık gelir dağılımı ile OKS'den ayrılma eğilimleri arasında da anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p < 0,001 < 0,05$). Aylık gelir artarken sistemden ayrılmaların giderek azaldığı, katılımcıların elde ettiği fazla geliri tasarrufa çevirdiği anlaşılmaktadır. Aylık gelir azaldıkça OKS'ye devamlılığın azalması ve tasarruf oranlarının düşmesinin temel nedeni hane halkı gelirinin yetersiz olduğunun göstergesidir. Aylık gelir aralığı 2001-3000 TL olan kamu personellerinin % 73'ü sistemden ayrılırken; bu oran aylık gelir aralığı 5001-6000 TL'de % 43, 6001 ve üstünde % 33'lere kadar düşmüştür. Bu sonuç refah düzeyi emeklilik öncesinde yüksek olan bireylerin, emeklilik dönemine hazırlıklı olduklarının göstergesidir.

Erzincan ilindeki kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeyi OECD'nin yapmış olduğu araştırmanın sonucuna kıyas ile diğer birçok ülkenin finansal okuryazarlık seviyelerinin ortalamasına yakın olduğu tespit edilmiştir. Erzincan ilindeki kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeyi, Türkiye'nin finansal okuryazarlık düzeyinin üstünde olduğu görülmüştür. Bu durum, kamu personellerinin çoğunluğunun lisans ve lisansüstü mezunu olmalarından kaynaklanmaktadır. Araştırmada finansal okuryazarlık bileşenleri olan finansal davranış ($p < 0,015 < 0,05$), finansal tutum ($p < 0,031 < 0,05$), finansal bilgi ($p < 0,000 < 0,05$) ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki olup olmadığı incelenen hipotezlerde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. OKS'den ayrılma eğilimini azaltan en büyük etken finansal bilgi ve finansal davranış olduğu ortaya çıkmıştır. Finansal tutum bileşeninin OKS'den ayrılma eğilimini azaltmasına ilişkin katkısı daha azdır. Çalışmada özellikle finansal bilginin OKS için önemli bir etken olduğu tespit edilmiştir. Kamu personellerinden % 85-100 düzeyinde finansal bilgi başarısı gösterenlerin % 51'i sistemden ayrılma eğilimi gösterirken; finansal tutum ve finansal davranış bileşenlerinde % 67-68 oranında gerçekleşmiştir. Bu durum kamu personellerinin mevcut finansal bilgi düzeyini uygulamada finansal davranış ve finansal tutum bileşenlerine yansıtamadıklarının göstergesidir. Genel olarak finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, kişisel bazda paranın yönetiminde aksaklıklara ve uzun vadede rasyonel olmayan finansal karar alımlarına yol açmaktadır. Toplumsal bazda ise finansal okuryazarlığın düşük seviyede olması ekonomide tasarruf hacminin azalmasına ve bunun da domino taşı etkisi yaratarak genel ekonomik refahın alt seviyelerde kalmasına neden olacaktır.

BES'e veya OKS'ye dâhil olsun ya da olmasın bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması büyük önem arz etmektedir. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireylerin daha fazla tasarruf yaptıkları gözlemlenmektedir. Bireylerin finansal konularda farkındalıklarının artırılmasını, finansal tutum ve davranışlarının bilgi kaynaklı kararlara dayalı şekillenmesini sağlamak amacıyla finansal okuryazarlık eğitimlerinin verilmesi gerekmektedir. OKS'de % 0,85 oranındaki fon gider kesintisi ve elde edilen gelirler üzerinden alınan % 5-15 arasındaki stopaj kesintileri katılımcıları sistemden ayrılma eğilimine sevk ediyor olabilir. Sistemi daha cazip hale getirmek için katılımcılardan alınan mevcut maliyetlerin azaltılması gerekmektedir. Katılımcıların OKS'de sınırlı sayıda fondan yılda sadece 6 kez değişiklik yapabilmesi ve BES'te olduğu gibi fazla fon alternatifinin olmaması sistemden ayrılmalarına sebep gösterilebilir.

OKS her ne kadar Sosyal Güvenlik Sistemi'nin tamamlayıcısı olarak gösterilse de kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olması, OKS hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmamaları, sistemde elde edilen gelirlere yapılan kesintilerin fazla bulunması, daha önce yapılan başarısız projelerden dolayı mevcut sistemi güvenilir bulmaması vb. sebeplerin altında, katılımcıların büyük çoğunluğu sistemden ayrılmıştır. Bu faktörlerin aza indirgenmesi durumunda kamu personellerinin sisteme bakış açılarının değişebileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKIN, Faruk (2016). "Otomatik Katılım Sisteminin Bireysel Emeklilik Sektörüne Etkileri", **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1(1), 1-12.
- AKPINAR, Sema ve Merve GÜNEŞ DEMİRCİ (2018). "Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemine Geçiş ve Yapılacak Kesintilerin Muhasebeleştirilmesi", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 77, 137-146.
- AL-TAMIMI, Hussein A. Hassan & Al Anood Bin KALLI (2009). "Financial Literacy and Investment Decisions of UAE Investors", **The Journal of Risk Finance**, 10(5), 500-516.
- ALTINTAŞ, Kadir Murat (2008). **Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi**, İstanbul: Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları.
- BAŞARIR, Çağatay & Ahmed Yusuf SARIHAN (2017). "Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlıklarının Belirlenmesi: Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Örneği", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 15(1). 143-162
- BAYRAKDAROĞLU, Ali & Serenay BİLGE (2018). "Finansal Eğitimin Finansal Okuryazarlık Üzerindeki Etkisi: Muğla İlinde Kadınlara Yönelik Bir Araştırma", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 19(42), 97-119.
- COŞKUN, Selin (2016). Üniversite "Öğrencilerinin Finansal Davranış ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Algıları Üzerine Bir Araştırma", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 5(7), 2257-2258.
- ÇAM, Alper V. & Abdulkadir BARUT (2015). "Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Önlisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma", **Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi**, 4(7), 63-72.
- ÇAM, Handan & Alper V. ÇAM (2016). Finansal Okuryazarlığın Mobil Bankacılık Kullanımındaki Rolü: Doğu Karadeniz Bölgesinde Bir Araştırma. **Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi**, 1(3), 98-105.
- DANES, Sharon M. & Heather R. HABERMAN (2007). "Teen Financial Knowledge, Self-Efficacy and Behavior: A Gendered View", **Financial Counseling and Planning**, 18(2), 48-60.
- DANIŞMAN, Emre; Durmuş SEZER & Umut Tolga GÜMÜŞ (2016). "Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, 26(2), 1-37.
- DENK, Zeynep; Özcan DEMİR & Eray E. SEZGİN (2018). "Kartlı Ödeme Sistemlerinin Finansal Davranış ve Tutum Üzerindeki Etkisi: Elazığ-Malatya İli AVM Müşterileri Örneği", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 28(1), 187-202.
- DEPARTMENT FOR WORK AND PENSIONS (2015). "Annual Report and Accounts" [Erişim Adresi: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/445950/dwp-annual-report-and-accounts-2014-to-2015.pdf, Erişim Tarihi: 22.08.2019].
- FAJNZYLBER, Eduardo & Gonzalo REYES (2015). "Knowledge, Information and Retirement Saving Decisions: Evidence from a Large-Scale Intervention in Chile", **Economia**, 15(2), 83-117.
- GÜLAY, Tuba; Mürşit IŞIK & Mustafa ÖZTÜRK (2017). "Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Akademisyenlerin Otomatik Katılıma Bakış Açılarına İlişkin Bir Analiz: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 3(6), 179-205.

HECKMAN, Stuart J. & Sherman D. HANNA (2015). "Individual and Institutional Factors Related to Low-Income Household Saving Behavior", **Journal of Financial Counseling and Planning**, 26(2), 187-199.

HILGERT, Marianne A.; Jeanne M. HOGARTH & Sondra G. BEVERLY (2003). "Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior", **Federal Reserve Bulletin**, 29(7), 309-322.

JORGERSEN, Bryce L. & Jyoti SAVLA (2010). "Financial Literacy of Young Adults: The Importance of Parental Socialization", **Center for Gerontology and Department of Human Development, Virginia Polytechnic Institute and State University**, 75, 465-478.

KARA, Sümeyra & Yılmaz YILDIZ (2016). "Türkiye'de Emeklilik Sistemi: 2012 Sonrası Yapılan Reformlar ve Beklentiler", **İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi**, 4(1), 23-45.

KILIÇ; Yunus, H. Ali ATA & H. İbrahim SEYREK (2015). "Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 66, 129-150.

KILOĞLU Meltem (2007). Türk Sosyal Güvenlik Sistemi İçinde Bireysel Emeklilik Sisteminin Yapısı ve İşlevi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KOCABIYIK, Turan & Zühal KÜÇÜKÇAKAL (2018). "Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Çalışanların Otomatik Katılımdan Ayrılma Nedenleri: Isparta İlinde Bir Uygulama", **Journal of Life Economics**, 5(4), 233-254.

KOCABIYIK, Turan & Türker TEKER (2018). "Finansal Okuryazarlık: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", **Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2(2), 117-144.

LUSARDI Annamaria (2006). "Financial Literacy and Financial Education, [ErişimAdresi: <https://FinancialliteracyandfinancialeducationReviewandpolicyimplicationsSSRN-id923437.pdf>, Erişim Tarihi: 20.01.2020].

NANO Dorjana & Antoneta POLO (2016). "Academic Status Differences in Financial Literacy Among Albanian University Students", **Finance Banking and Accounting**, 18(35), 75-82.

OECD (2018). "Pension Markets in Focus", [Erişim Adresi: <https://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/Pension-Markets-in-Focus-2018.pdf>, Erişim Tarihi: 20.09.2019].

ORHAN, Mehmet (2015). Bireysel Emeklilik Sistemi ve Genç Tüketicilerin Algı ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ÖZEL, Özgür & Yıldırım, YALÇIN (2013). **Yurtiçi Tasarruflar ve Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye'deki Uygulamaya İlişkin Bir Değerlendirme**, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, No: 13/04.

ÖZER, Ahu Coşkun & Hayrünisa GÜREL (2014). "Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi Bilgi Düzeyi ve BES'e Katılımda Devlet Katkısının Etkisi Üzerine Bir Araştırma", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 11(24), 159-166.

PEKER, İbrahim; (2016). "Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemindeki Maliyetlerin Düşürülmesi ve Otomatik Katılım Sistemi Üzerine Öneriler", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, 33, 34-62.

ROOIJ, Maarten; Annamaria LUSARDI & Rob, ALESSIE (2007). "Financial Literacy and Stock Market Participation", **NBER Working Paper**, 13565.

SALLEH, Ak Md. (2015). "A Comparison on Financial Literacy Between Welfare Recipients and Non-Welfare Recipients in Brunei", **International Journal of Social Economics**, 42(7), 598-613.

SAMANCI, Selen (2010) Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sisteminin Analizi ve Tüketicilerin Yaklaşımları Üzerine Bir Araştırma Ankara İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

SEZER, Durmuş & Sezgin DEMİR (2015). "Yatırımcıların Finansal Okuryazarlık ve Bilişsel Yetenek Düzeylerinin Psikolojik Yanılsamalar ile İlişkisi", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 69-88.

TEMİZEL, Fatih & Fatih BAYRAM (2011). “Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 12(1), 73-86.

WIMMER Roger D. & Joseph R; DOMINICK (2000). **Mass Media Research**, Belmont CA: Wadsworth Publishing Co.